

การศึกษา คติ ความเชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ ไหว้ครู – ครอบครุนาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เรखा อินทรกำแหง*

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา คติ ความเชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครุนาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งเป็นโครงการที่ได้บูรณาการกิจกรรมต่างๆ ไว้ในโครงการเดียว ประกอบด้วย การเรียนการสอน การบริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษา ศิษย์เก่าโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และบุคลากรทางการศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถาม 3 รูปแบบ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามปลายปิดและแบบสอบถามปลายเปิด

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีคติ ความเชื่อ ต่อพิธีไหว้ครู-ครอบครุนาฏศิลป์ เป็นสิ่งที่แสดงถึงความกตัญญูตักเตือนที่มีคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งเป็นการแสดงออกในรูปแบบของนามธรรม โดยให้ความเคารพศรัทธา ยึดถือเป็นกรอบ และแนวทางปฏิบัติในทิศทางเดียวกันตาม คติ ความเชื่อของพิธีกรรม จารีต และประเพณี เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ผู้ศึกษาด้านสาขานาฏศิลป์หรือประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสาขานาฏศิลป์ จะต้องผ่านพิธีไหว้ครู-ครอบครุ หรือพิธีมอบ จึงจะถือว่าเป็นศิษย์มีครู สามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ได้หรือประกอบอาชีพนั้น ๆ ได้ด้วยความเจริญ การประกอบพิธีไหว้ครู-ครอบครุนาฏศิลป์ เป็นส่วนหนึ่งของงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริม และสืบสานภูมิปัญญา อันเป็นมรดกของชาติให้คงอยู่สืบไปในอนาคต

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจซึ่งเป็นผลตอบรับที่ดีในการเข้าร่วมโครงการและมีความต้องการที่จะเข้าร่วมในครั้งต่อไป ซึ่งโครงการไหว้ครู-ครอบครุนาฏศิลป์ไทย โครงการที่ได้บูรณาการภารกิจ 3 ด้าน คือ การเรียนการสอน การบริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างเห็นได้ชัดจากการดำเนินกิจกรรม ดังนั้นเมื่อต้องการบูรณาการภารกิจใดๆ ก็ตามให้ประสบผลสำเร็จ ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ในการออกแบบกิจกรรมของโครงการ ให้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา ระยะเวลา และกลุ่มเป้าหมาย และความคุ้มค่าของงบประมาณ

Abstract

This research aimed to study belief and complacency of the Participants of the Wai Khr - Krop Khru project in Thai Classical Dance at Nakhon Ratchasima Rajabhat University. This integrated project consisted of teaching and

learning, academic service and cultural preservation. The sample group was students, academic service and cultural preservation. The sample group was students, alumni from Performing Arts Program from Nakhon Ratchasima Rajabhat University and academic

* โปรแกรมวิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

staff. Data collection instruments were interview questions, opened and closed questionnaires.

The research findings showed that participants had gratitude beliefs and reactions toward Wai Khru – Krop Khru ceremony in Thai Classical Dance which considered the abstract reaction. They respected and followed the traditional procedures in the ceremony for the prosperity in their life. Students and people who were related to Performing Arts must participate in this ceremony to be considered as the person who can acknowledge others in this field. Wai Khru – Krop Khru ceremony in Thai Classical Dance was considered cultural and local wisdom preservation to be national heritage in the future.

Moreover, the participants were satisfied with this project and would like to participate in the next ceremony. Wai Khru – Krop Khru ceremony in Thai Classical Dance was the integrated project in three aspects of teaching and learning, academic service and cultural preservation as could be clearly seen from the activities. To achieve a mission in an integrative way, the consideration should be on the relatedness of activity planning, duration, target group and worthiness of the budget.

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันนับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาศักยภาพของบัณฑิตในอนาคต หน่วยงานทางการศึกษาจึงต้องปฏิบัติภารกิจและดำเนินกิจกรรมตามพันธกิจของหน่วยงาน ให้เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องของการควบคุมหรือตรวจสอบคุณภาพ คือ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

(องค์กรมหาชน) โดยกำหนดมาตรฐานตัวบ่งชี้ต่าง ๆ สำหรับการประเมินคุณภาพภายนอก

การบริการวิชาการ เป็นหนึ่งในข้อกำหนดมาตรฐานที่สำนักงานการอุดมศึกษา (สกอ.) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในให้สอดคล้องกับมาตรฐานการอุดมศึกษา ปรากฏในองค์ประกอบที่ 5 การบริการวิชาการแก่สังคม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหน่วยงานทางการศึกษาจำต้องดำเนินโครงการบริการวิชาการ เพื่อเป็นการนำความรู้จากองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ลงสู่ชุมชน สังคม ตามความต้องการของชุมชน สังคม โดยนำ ความรู้และประสบการณ์ จากการบริการวิชาการ มาใช้ในการเรียนการสอน และการวิจัยซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นวงจรที่หมุนเวียนในลักษณะนี้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นวงจรของการบริการวิชาการที่มีคุณภาพ (สุชาติ วัฒนชัย. 2548 : 18-21)

โปรแกรมวิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เป็นอีกโปรแกรมหนึ่งในมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการดำเนินภารกิจเพื่อตอบสนองต่อนโยบายของมหาวิทยาลัยในการเข้ารับการตรวจประเมินคุณภาพการศึกษาภายในอย่างต่อเนื่อง ซึ่งข้อกำหนดตามเกณฑ์ประกันคุณภาพการศึกษา ทำให้คณาจารย์ในโปรแกรมวิชาต้องปฏิบัติภารกิจทั้งทางด้านการสอน การดำเนินรูปแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพนักศึกษา ผ่านการบริการวิชาการ การดำเนินงานวิจัย และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในการเรียนการสอนสาขาวิชาเอกวิชานาฏศิลป์ ดังนั้นหากโปรแกรมวิชาจะต้องปฏิบัติภารกิจให้สำเร็จครบถ้วนเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาแล้วนั้น จึงควรมีการดำเนินกิจกรรมที่สามารถบูรณาการการเรียน การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมลงสู่กิจกรรมเดียวกัน เพื่อลดผลกระทบต่อการเรียน การสอนและภารกิจในการดำเนินงานด้านอื่น ของอาจารย์ในโปรแกรมวิชา ประกอบกับอาจารย์สามารถ

ปฏิบัติการกิจได้ตามเกณฑ์การประเมิน และส่งผลถึงคุณภาพของบัณฑิตให้มีศักยภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษา

การพัฒนาคุณภาพของบัณฑิตให้เป็นไปตามลักษณะของสาขาวิชานาฏศิลป์ ซึ่งเป็นสาขาวิชาเฉพาะด้านที่มีจารีต ประเพณี คติ ความเชื่อ และพิธีปฏิบัติ สืบทอดต่อกันมา คือ การได้ผ่านพิธีครอบครูในการเรียนนาฏศิลป์ และการเข้าพิธีมอบครู ก่อนจบการศึกษาเพื่อสามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้วิชาด้านนาฏศิลป์ต่อไปในอนาคต ดังนั้นโปรแกรมวิชานาฏศิลป์จึงได้จัดโครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2551 อย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้รับความสนใจจากศิษย์เก่าและบุคลากรทางการศึกษาหลากหลายหน่วยงาน เข้าร่วมโครงการและมีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง (โปรแกรมวิชานาฏศิลป์. 2554. : 1-5) และในปีการศึกษา 2555 นี้ ได้กำหนดจัดโครงการ ไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทยให้นักศึกษาโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ชั้นปีที่ 1 เข้าพิธีครอบครู นักศึกษาโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ชั้นปีที่ 3 เข้าพิธีมอบครู ก่อนการออกฝึกสอน รวมถึงเปิดโอกาสให้ศิษย์เก่า บุคลากรทางการศึกษาและผู้สนใจ ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมและร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ตามแบบจารีตประเพณี ที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาในวิชาชีพด้านนาฏศิลป์

จากความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาต่อการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตให้เป็นไปตามสาขาวิชาชีพ ความสำคัญของประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมอันเป็นมรดกประจำชาติที่ควรแก่การส่งเสริมและอนุรักษ์ให้คงอยู่ พร้อมทั้งข้อสังเกตจากผู้เข้าร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ ของศิษย์ปัจจุบัน ศิษย์เก่าและบุคลากรทางการศึกษาที่มีอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่เกิดขึ้นหลังการเข้าร่วมโครงการจะส่งผลกระทบต่อในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นทั้งในรูปธรรมหรือนามธรรม อาจมีผลต่อคติความเชื่อบางประการที่ส่งผลต่อจิตใจอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นผู้วิจัยจึง

มีแนวคิดที่จะดำเนินการศึกษา คติ ความเชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ ไหว้ครู – ครอบครูนาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เพื่อบูรณาการโครงการให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน วิชา พิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ไว้ในกิจกรรมเดียวกัน ซึ่งรูปแบบของการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ จะช่วยให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ตามความชอบและความสามารถที่แตกต่างของตน มากกว่าความรู้จากการบอกเล่า ท่องจำและการบรรยาย ซึ่งการบูรณาการยังเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยปรับเปลี่ยน เจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และสุนทรีย์ภาพในการเรียนรู้ร่วมกัน (อุไรวรรณ ศิริธรรมพันธ์ และคณะ. 2554 : 5-6) การศึกษาในครั้งนี้ยังนำผลที่ดีสู่หน่วยงานและคณาจารย์ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างครบถ้วน ทั้งในด้านการสอน ดำเนินงานวิจัย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การบริการวิชาการ หรือเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบงานวิจัยและดำเนินการวิจัยต่อเนื่องได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษา คติความเชื่อและความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ การไหว้ครู- ครอบครู นาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
2. เพื่อบูรณาการโครงการไหว้ครู-ครอบครูนาฏศิลป์ไทยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ร่วมกับการเรียนการสอน การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ ศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ผู้มีความประสงค์เข้าร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครู นานุกศิลป์ไทย

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาโปรแกรมวิชานานุกศิลป์ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2555 ศิษย์เก่าโปรแกรมวิชานานุกศิลป์ บุคลากรทางการศึกษาที่เข้าร่วมพิธีไหว้ครู-ครอบครู นานุกศิลป์ไทย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ กำหนดเนื้อหาในการวิจัย ได้แก่ การศึกษาคติ ความเชื่อและความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครู นานุกศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ได้แก่ นักศึกษาโปรแกรมวิชานานุกศิลป์ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2555 ศิษย์เก่าโปรแกรมวิชานานุกศิลป์ บุคลากรทางการศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

การบูรณาการ หมายถึง การผสมผสานโครงการไหว้ครู-ครอบครู นานุกศิลป์ไทย ให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนรายวิชา พิธีไหว้ครู นานุกศิลป์ไทย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ให้เป็นกิจกรรมเดียวกัน โดยมีนิยามเฉพาะในโครงการวิจัย ดังนี้

- การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอน รายวิชา พิธีไหว้ครู นานุกศิลป์ไทย สำหรับนักศึกษาโปรแกรมวิชานานุกศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีการศึกษา 2555 ภาคเรียนที่ 1 โดยให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการร่วมจัดกิจกรรมพิธีไหว้ครู-ครอบครู นานุกศิลป์ไทย และได้เข้าพิธีครอบครู ตามแบบจารีตประเพณีของวิชาชีพด้านานุกศิลป์ไทย

- การบริการวิชาการ หมายถึง การให้บริการความรู้เกี่ยวกับการไหว้ครู โดยการเข้าร่วมพิธีไหว้ครู-ครอบครู นานุกศิลป์ไทย

- ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ สืบสานศิลปะ จารีต

ประเพณี ด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและดำเนินการจัดพิธีไหว้ครู-ครอบครู นานุกศิลป์ไทย อันเป็นศิลปะประจำชาติ

พิธีไหว้ครู-ครอบครู นานุกศิลป์ไทย หมายถึง พิธีกรรมที่สำคัญทางด้านานุกศิลป์ หรือการแสดงออกทางวัฒนธรรมไทย ถือเป็นพิธีกรรมที่สำคัญและปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ซึ่งประกอบด้วย

- การครอบครู เป็นการปฏิบัติถึงการรับเข้าเป็นศิษย์ ด้วยการนำศีรษะครูมาครอบ ครูจะคอยดูแลให้ศิษย์มีความสามารถในการจดจำท่ารำและจังหวะดนตรี หากมีสิ่งที่ไม่ดังมาเกิดขึ้นกับศิษย์ ครูจะช่วยปกป้องรักษาให้พ้นภัย ซึ่งจะช่วยให้ศิษย์มีกำลังใจและมีความมั่นใจมากขึ้น

- การรับมอบ เป็นการแสดงถึง การอนุญาตจากครูเพื่อเป็นผู้ถ่ายทอดท่ารำให้กับศิษย์หรือบุคคลอื่น ๆ ด้วยวิธีการครอบศีรษะครูและการมอบอาวุธ

คติความเชื่อ หมายถึง ความคิด ค่านิยม ความเชื่อ แบบอย่าง วิธีการและความมั่นใจต่อสิ่งต่างๆ ที่คิดว่าเป็นความจริงและยึดถือปฏิบัติ สืบทอดต่อกันมา โดยมีคุณค่าทางจิตใจต่อผู้ร่วมพิธีไหว้ครู-ครอบครู นานุกศิลป์ไทย

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการไหว้ครู-ครอบครู นานุกศิลป์ไทย ที่มีนำกิจกรรมที่หลากหลายมาไว้ในกิจกรรมเดียวกัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

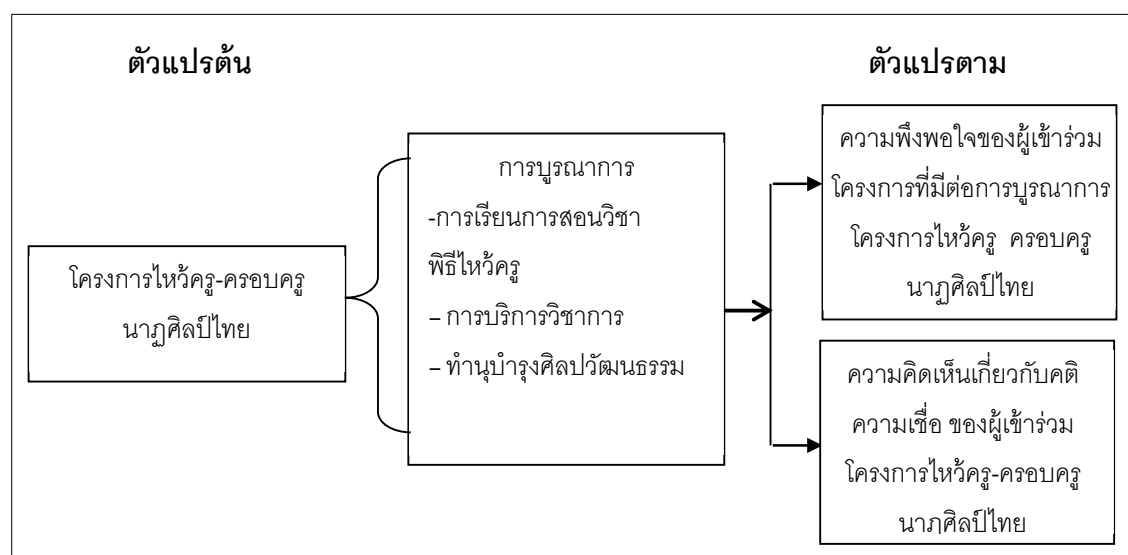
1. เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการสืบสาน เผยแพร่ ทำนุบำรุง อนุรักษ์ จารีต ประเพณีและวัฒนธรรม
2. ผลงานวิจัยสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่างๆ ได้ในอนาคต
3. นำผลการวิจัยสู่การบูรณาการเพื่อพัฒนางานวิชาการและงานศิลปวัฒนธรรม
4. ได้บูรณาการภารกิจด้านการสอน การวิจัย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุง

ศิลปวัฒนธรรม ส่งผลให้อาจารย์ของมหาวิทยาลัยสามารถดำเนินภารกิจได้ครบทุกด้านตามเกณฑ์มาตรฐานงานประกันคุณภาพการศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการบูรณาการโครงการให้ครู-ครอบครัว นาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการ

สอน การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไว้ในกิจกรรมเดียวกัน พร้อมทั้งศึกษาคติความเชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการฯ จากขั้นตอนการดำเนินงานของการวิจัยจึงสามารถสรุปกรอบแนวคิดเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับกระบวนการดำเนินงานดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อบูรณาการโครงการและศึกษาคติความเชื่อ ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการให้ครู-ครอบครัว นาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา กระบวนการดำเนินงานวิจัยจึงใช้วิธีเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ได้แก่ นักศึกษาโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2555 ศิษย์เก่าโปรแกรมวิชานาฏศิลป์และบุคลากรทางการศึกษา ที่เข้าร่วมพิธีให้ครู-ครอบครัว นาฏศิลป์ไทย รวมทั้งสิ้นจำนวน 110 คน

ทั้งนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ผลของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย จาก

แบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์จากประเด็นคำถามปลายเปิด เครื่องมือในการดำเนินงานวิจัยได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์ คติความเชื่อ ของผู้เข้าร่วมโครงการให้ครู-ครอบครัว นาฏศิลป์ไทย ซึ่งจัดทำในรูปแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างเพื่อใช้รวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ
2. แบบสอบถาม เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อการ บูรณาการโครงการฯ และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ ของผู้เข้าร่วมโครงการให้ครู-ครอบครัว นาฏศิลป์ไทย ประกอบด้วยแบบสอบถามปลายปิด ซึ่งแบ่งการให้คะแนนออกเป็น 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปาน

กลาง ระดับน้อย ระดับน้อยที่สุด และแบบสอบถาม
ปลายเปิด ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบได้แสดง
ความคิดเห็นอย่างอิสระรวมถึงการให้เหตุผลประกอบ
ความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าว

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยเพื่อการเก็บ
รวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินในวันจัดโครงการพิธีไหว้ครู-
ครอบครู โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์
นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ติดตามผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อ
รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับคติ
ความเชื่อ และผลกระทบหลังจากการเข้าร่วมโครงการ
ไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วน
ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จึงทำการวิเคราะห์ผล สรุปผล
และดำเนินการเผยแพร่ตามลำดับ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์จากการทำแบบสอบถามใน
ประเด็นต่างๆ พบค่าคะแนนเฉลี่ยและผลสรุปดังนี้

1. นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็น
เกี่ยวกับ คติ ความเชื่อ ก่อนการเข้าร่วมโครงการไหว้
ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย ที่ 3.12 (SD = 0.77) ซึ่ง
เป็นค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

2. นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็น
เกี่ยวกับ คติ ความเชื่อ หลังการเข้าร่วมโครงการไหว้
ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย ที่ 4.53 (SD = 0.82) ซึ่ง
เป็นค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ศิษย์เก่า มีคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็น
เกี่ยวกับ คติ ความเชื่อ เกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการ
ไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย ที่ 4.88 (SD = 0.91)
ซึ่งเป็นค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

4. บุคลากรทางการศึกษา มีคะแนนเฉลี่ย
ความคิดเห็นเกี่ยวกับ คติ ความเชื่อ เกี่ยวกับการเข้า
ร่วมโครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย ที่ 4.41
(SD = 0.83) ซึ่งเป็นค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

5. นักศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยความความ
พึงพอใจที่มีต่อการบูรณาการโครงการ ไหว้ครู-ครอบครู

นาฏศิลป์ไทย ที่ 4.74 (SD = 0.85) ซึ่งเป็นค่าความ
คิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

6. ศิษย์เก่า มีคะแนนเฉลี่ยความความ
พึงพอใจที่มีต่อการบูรณาการโครงการ โครงการไหว้ครู-
ครอบครู นาฏศิลป์ไทย ที่ 4.11 (SD = 0.77) ซึ่งเป็น
ค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

7. บุคลากรทางการศึกษา มีคะแนนเฉลี่ย
ความความพึงพอใจที่มีต่อการบูรณาการโครงการไหว้
ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย ที่ 4.55 (SD = 0.80) ซึ่ง
เป็นค่าความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของ
แบบสอบถามปลายเปิด ตามที่ได้นำเสนอไว้ในเบื้องต้น
ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์
พร้อมติดตามผลกระทบ โดยจะนำมาวิเคราะห์สรุปผล
และนำเสนอไว้ในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์
ในการอภิปรายผลตามลำดับดังนี้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การศึกษา คติ ความ
เชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการไหว้ครู -
ครอบครู นาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครราชสีมา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยแบบบูรณาการ
ไว้ในกิจกรรมเดียวกัน ทั้งทาง การเรียนการสอน การ
บริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายไว้เป็น 3 กลุ่ม คือ นักศึกษา
ศิษย์เก่า และบุคลากรทางการศึกษา จากการ
วิเคราะห์ผลดังกล่าว ผู้วิจัยได้ข้อมูลโดยสรุป ซึ่งผู้วิจัย
ขออภิปรายไว้ในประเด็นสำคัญ ดังนี้

คติ ความเชื่อ และความพึงพอใจ ของผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครู - ครอบครู นาฏศิลป์ไทย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าผู้ที่มี
ความรู้ทางด้านนี้มาก่อนกับผู้ที่ไม่เคยมีความรู้ทางด้าน
นี้มาก่อนเลย จะมีคติความเชื่อ ที่แตกต่างกันบ้าง
เล็กน้อย ตามประสบการณ์ของแต่ละคน แต่เมื่อ

นักศึกษาได้ผ่านการเข้าร่วมและได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้โดยตรง เพิ่มเติมจากเนื้อหาและตำรา ทำให้นักศึกษาสามารถปรับเปลี่ยน คติความเชื่อและความศรัทธาในวิชาชีพไปในทิศทางเดียวกัน ในประเด็นสำคัญคือ

- คติ ความเชื่อ ในการนับถือ ศรีษะครูเทพ ศรีษะชิน ยึดถือบูชาและเชื่อมั่นว่ามีครูด้านนาฏศิลป์คอยคุ้มครอง

- พิธีไหว้ครู-ครอบครู ถือเป็นพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ การที่ผู้เรียนเรียนนาฏศิลป์ไม่ได้ผ่านการเข้าพิธีถือว่เป็นการเรียนที่ไม่สมบูรณ์ในสาขานี้

- ครูผู้ประกอบพิธี มีความน่าเกรงขามศักดิ์สิทธิ์ เหมือนเทพเมื่ออยู่ในพิธี และเมื่อให้ความรู้เหมือนครูเป็นผู้เชี่ยวชาญ ที่น่ายกย่องเชิดชู

- มีความรู้และเกิดความเชื่อ เกี่ยวกับการจัดพิธีไหว้ครู เช่น การจัดศรีษะชินต้องจัดให้ถูกต้อง การจัดเครื่องสังเวย การจัดทำขันบูชาครู เครื่องทำน้มนมต์ การรำประกอบพิธี

- เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความศรัทธาต่อการรำเพลงหน้าพาทย์ และจะนำไปปฏิบัติได้ถูกต้องในอนาคต

- เกิดความภาคภูมิใจ รักและศรัทธาในวิชาชีพ ที่ไม่มีสาขาใด มีพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์เช่นนี้ รวมถึงเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นประเพณีของประเทศชาติ

นอกจากนี้ คติ ความเชื่อ ในพิธีไหว้ครู-ครอบครูนาฏศิลป์ไทย จะพบว่า ศิษย์เก่า และบุคลากรทางการศึกษาที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ดำเนินการสอนแขนงนาฏศิลป์และเป็นผู้ที่มีความชื่นชอบ ศรัทธา และดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับด้านการแสดงหรือ ศิลปวัฒนธรรมในสาขานี้เป็นพิเศษ จึงมีคติและความเชื่อ อยู่ในทัศนคติและเจตคติที่ไม่แตกต่างกันจากผู้ที่ได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้หรือเคยเข้าร่วมพิธีไหว้ครู-ครอบครว แต่สิ่งที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในคุณค่า และศรัทธาของวิชาชีพที่อยู่ติดตัวมาตลอดถึงแม้ว่าจะจบการศึกษาไปแล้วก็

ตาม นั่นคือ การระลึกถึงพระคุณครูผู้มอบความรู้ การรู้ถึงคุณค่า ศรัทธาในจารีตประเพณีวิชาชีพของตน และเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ด้านนาฏศิลป์จะต้องเข้าพิธีไหว้ครู-ครอบครู จะสามารถถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้โดยไม่ผิดจารีตและประเพณี

จากข้อค้นพบนี้ อาจเป็นทัศนคติในภาพรวมของผู้ที่มีศรัทธา ที่อาจเกิดขึ้นได้กับทุกคน ถึงแม้ว่าไม่ได้ศึกษาในวิชาชีพโดยตรง แต่สิ่งเหล่านี้ นับว่าเป็น คติ ความเชื่อ อันเป็นพื้นฐานที่ดีในการเข้าร่วมโครงการ ซึ่งหลังจากการเข้าร่วมโครงการแล้วนั้น อาจเกิดทัศนคติ ความเชื่อ ในด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เช่น การให้ความเคารพ ครู-อาจารย์ การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ การประกอบพิธีไหว้ครู การจัดวางศรีษะครูเทพ การจัดทำเครื่องสังเวย เป็นต้น ซึ่งผลการอภิปรายดังกล่าวได้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วีรพล ดิษเกษม (2546) ที่พบว่า คติความเชื่อมีรากฐานของคติความเชื่อที่เป็นนามธรรมมาจากศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา ส่วนองค์ประกอบต่างๆ ของพิธีไหว้ครูที่เป็นรูปธรรมนั้นได้ปรับให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมไทย ซึ่งพิธีกรรมได้แสดงออกถึงความกตัญญูตเวที เป็นการเสริมความศักดิ์สิทธิ์เป็นกำลังใจให้ศิษย์ที่ร่วมในพิธีซึ่งเป็นการแสดงออกของจิตใจ ในส่วนของวิชานาฏศิลป์แล้ว เป็นการเสริมสร้างคุณค่าให้กับวิชานาฏศิลป์สูงส่งขึ้น

จากที่กล่าวมานั้นคติและความเชื่อ ของผู้เข้าร่วมโครงการที่ก่อเกิดเป็นทัศนคติที่ดีนั้น จึงส่งผลให้ความพึงพอใจของการเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ทั้งในด้านการบูรณาการกับการเรียนการสอน การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นไปในทิศทางที่ดี เกิดความพึงพอใจ โดยประสงค์ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเห็นควรให้มีการดำเนินโครงการเช่นนี้เป็นประเพณีสืบทอดต่อไป

การบูรณาการโครงการไหว้ครู - ครอบครุนาฏศิลป์ไทย

การบูรณาการโครงการไหว้ครู-ครอบครุนาฏศิลป์ไทย เป็นการบูรณาการระหว่าง การเรียน การสอน การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม โดยนำประเด็นสำคัญทั้งสามอย่าง เป็นแนวทางในการศึกษา ผ่านรูปแบบการจัดกิจกรรม ไว้ในโครงการเดียวกัน ผลการศึกษา พบว่า การ ดำเนินโครงการดังกล่าว นั้น เป็นโครงการที่มีส่วน เกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังนั้น การจัดกิจกรรมต่างๆ จึงสามารถออกแบบ กิจกรรมในโครงการให้มีความสอดคล้องและเกี่ยวข้องกับพันธกิจอื่นได้ คือ ด้านการเรียนการสอนที่มีเนื้อหา เกี่ยวข้องกับโครงการ การบริการวิชาการให้กับ บุคคลภายนอกและศิษย์ที่สามารถเข้าร่วมโครงการ และสามารถนำประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมไป ใช้ได้

การบูรณาการในครั้งนี้ จึงสามารถนำ ประโยชน์ทั้งด้าน การเรียนการสอนซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาเรียน และวิชาชีพโดยตรง ที่นักศึกษา สามารถได้รับความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียน และสร้าง คติ ความเชื่อที่ดีให้กับวิชาชีพสามารถนำไปใช้ได้ ในอนาคต ในขณะที่เดียวกันการออกแบบกิจกรรมที่เชิญ ศิษย์เก่าและบุคคลภายนอกเข้าร่วม ยังนำมาซึ่งการ บริการวิชาการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สามารถนำประสบการณ์และความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้ เกิดประโยชน์ต่อตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ผลง การศึกษาของ อุไรวรรณ ศิริธรรมพันธ์ และคณะ (2554) ได้ศึกษา ผลการบูรณาการองค์ความรู้สู่การ บริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาขารณสุข ศาสตร์ พบว่า การสร้างองค์ความรู้จากการบูรณาการ วิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จะช่วยให้เกิด แนวทาง ในการพัฒนาการเรียนการสอน ปรับปรุง หลักสูตร การนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และส่งเสริมให้ เกิดความรักและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมไทย

จากประเด็นที่อภิปรายในเบื้องต้น สามารถสรุปประเด็นสำคัญในการบูรณาการได้ดังนี้คือ

1. การบูรณาการโครงการกับการเรียน การสอน

การนำโครงการ พิธีไหว้ครู-ครอบครุนาฏศิลป์ มาบูรณาการกับการเรียนการสอนนั้น ผู้วิจัยได้พิจารณา วิชาที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ วิชาพิธี ไหว้ครู ซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีไหว้ครู และ ขั้นตอนการจัดพิธีไหว้ครู ซึ่งการเรียนการสอนในวิชา นี้ จะช่วยเติมเต็มประสบการณ์ให้กับนักศึกษาหรือ ความรู้เพิ่มนั้น จะต้องผ่านการเข้าร่วมโครงการและมี ประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งการเรียนเพียง เอกสาร ตำรา อาจไม่ช่วยให้เกิดความเข้าใจ หรือ ความซาบซึ้งในวิชาชีพ เช่น การจัดทำเครื่องสังเว ยการจัดศีรษะครู ขั้นตอนการประกอบพิธีไหว้ครู การ รำเพลงหน้าพาทย์ การจัดทำชั้นบูชาครู คติความเชื่อ ในเรื่องพิธีกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ โครงการดังกล่าว ยังเป็นโครงการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาชีพ โดยตรง ซึ่งจะช่วยสร้างทัศนคติที่ดีและความ ภาคภูมิใจ ให้กับผู้เรียนในสาขานี้ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ สามารถที่จะใช้วิธีการบอกเล่าหรือเพียงการอ่านศึกษา ในตำราได้ สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจะก่อเกิดอย่าง ยั่งยืนด้วยการผ่านประสบการณ์ตรงในการเข้าร่วม กิจกรรมดังกล่าว

2. การบูรณาการโครงการกับการ บริการวิชาการ

การดำเนินโครงการไหว้ครู-ครอบครุนาฏศิลป์ไทย ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อบริการ วิชาการ โดยเชิญ บุคคลภายนอก ได้แก่ ศิษย์เก่า บุคลากรทางการศึกษาและผู้สนใจ เข้าร่วมโครงการ ทั้งนี้ผู้จัดโครงการได้ออกแบบกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วม โครงการรับความรู้จากวิทยากร และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกัน ก่อนวันประกอบพิธีไหว้ครู-ครอบครุนาฏศิลป์ ไทย ซึ่งในวันประกอบพิธีนั้น ผู้เข้าร่วมสามารถ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้จากการซักถามและสังเกตจาก การเข้าร่วมพิธี อีกทั้งยังมีพิธีกรในการประกาศถึง

ลำดับขั้นตอนต่างๆ เพื่อให้ทราบกระบวนการจัดพิธีไหว้ครู ซึ่งเป็นการให้ความรู้ได้อีกทางหนึ่งสำหรับผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมพิธีไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย

3. การบูรณาการโครงการกับงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

โครงการ พิธีไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ จัดเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมโดยตรง กล่าวคือ นาฏศิลป์เป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ ดังนั้น พิธีไหว้ครู-ครอบครูนาฏศิลป์ จึงถือเป็นจารีต ประเพณี ที่ยึดถือปฏิบัติมาอย่างยาวนาน การจัดโครงการนี้จึงถือเป็นการทำนุบำรุง สืบสาน อนุรักษ์ ถ่ายทอด และร่วมประชาสัมพันธ์ความเป็นตัวตน เอกลักษณ์ให้คงอยู่สืบไป

4. การบูรณาการโครงการกับงานวิจัย

การบูรณาการโครงการไหว้ครู – ครอบครู นาฏศิลป์ไทย เป็นการบูรณาการระหว่าง การเรียนการสอน การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการดำเนินภารกิจทั้ง 3 ด้านไว้ในกิจกรรมเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ และเป็นการทราบผลการบูรณาการในประเด็นหนึ่ง สามารถศึกษาได้โดยผ่านรูปแบบของการวิจัย ดังนั้น งานวิจัยในครั้งนี้จึงใช้กรณีศึกษาจากการบูรณาการโครงการดังกล่าว เพื่อการศึกษผลของการบูรณาการ และการตอบพันธกิจในการดำเนินงาน ซึ่งสามารถจะนำผลการวิจัยมาพัฒนาและเป็นตัวอย่างในการบูรณาการโครงการต่าง ๆ ได้ต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากกระบวนการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญในการดำเนินงานวิจัยและการบูรณาการโครงการโดยสรุปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

1.1 การจัดกิจกรรมโครงการต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ดังนั้นเพื่อให้

เกิดความคุ้มค่าของการจัดโครงการต่าง ๆ จึงควรคำนึงถึงการบูรณาการเพื่อนำมาซึ่งประโยชน์ในหลาย ๆ ด้านเพิ่มขึ้นและคุ้มค่ามากที่สุดในการจัดกิจกรรม ซึ่งจะเกิดความคุ้มค่าทั้งด้านงบประมาณ ระยะเวลา ความรู้สำหรับผู้ที่ได้รับ

1.2 การบูรณาการโครงการ ไม่ว่าจะเป็นบูรณาการร่วมกับกิจกรรมใด ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับโครงการ ความเกี่ยวข้องของเนื้อหา ระยะเวลา และงบประมาณ กลุ่มเป้าหมาย จึงจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการบูรณาการ

1.3 โครงการไหว้ครู-ครอบครู ด้านนาฏศิลป์ เป็นโครงการที่ใช้งบประมาณที่สูง แต่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อวิชาชีพ ดังนั้น การดำเนินโครงการจึงควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุด เช่น การบูรณาการด้านการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ เป็นต้น ซึ่งการบูรณาการเหล่านี้ ควรศึกษาและพัฒนาในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

1.4 การศึกษาในครั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้น การติดตามเพื่อให้ผลตามวัตถุประสงค์จึงเป็นไปด้วยความล่าช้า ในการศึกษา อาจกำหนดเฉพาะกลุ่มและประเด็นเนื้อหาเพื่อให้เกิดความสะดวกในการติดตามผล

1.5 การศึกษาในครั้งนี้ พบว่าโครงการดังกล่าว เป็นโครงการที่มีประโยชน์ในการบูรณาการในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งเป็นโครงการที่มีการจัดอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จึงควรมีการศึกษา และบูรณาการที่หลากหลายเพื่อนำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดในการดำเนินโครงการ

1.6 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการสามารถนำผลศึกษาเป็นส่วนหนึ่งในการปรับปรุงโครงการอื่น ๆ หรือ การบูรณาการกับเรียนการสอน ตลอดจนงานวิจัยในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาศักยภาพของนักศึกษา ตามกรอบมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

1.7 จากงานวิจัยในครั้งนี้ ผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์ตามกรอบมาตรฐาน

คุณภาพการศึกษา ด้านการบูรณาการการเรียนการสอน การบริการวิชาการ กับงานวิจัย ซึ่งการจัดกิจกรรมโครงการในครั้งต่อไป หรือโครงการอื่น ๆ สามารถนำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาและดำเนินการวิจัย ในประเด็นต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น กระบวนการจัดพิธีไหว้ครู-ครอบครูนาฏศิลป์ไทย

การสืบทอดของผู้ประกอบพิธี คติ ความเชื่อของเครื่องสังเวทที่ใช้ในพิธีไหว้ครู-ครอบครู ด้านนาฏศิลป์ การบูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ เป็นต้น

2.2 ควรนำผลงานวิจัยในครั้งนี้อมาพัฒนาต่อยอด ทั้งรูปแบบของงานวิจัยและสื่อการเรียนการสอน เช่น เอกสารประกอบการสอน ตำรา คู่มือการจัดพิธีไหว้ครู สื่อการสอนในรูปแบบของวีดิทัศน์ เป็นต้น

ภาพกิจกรรมประกอบพิธีไหว้ครู

ภาพที่ 1 พิธีรับมอบเพื่อประสิทธิ์ประสาทความเป็นครูแก่ผู้ที่จะนำวิชาการไปถ่ายทอดแก่ศิษย์

ภาพที่ 3 พิธีเจิมให้แก่ผู้เข้าพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 2 พิธีครอบครูเพื่อมอบตัวเข้าเป็นศิษย์หรือศิลปินและรับพรเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

บรรณานุกรม

- โปรแกรมวิชานาฏศิลป์. (2554). **สรุปโครงการไหว้ครู-ครอบครู นาฏศิลป์ไทย**. โปรแกรมวิชานาฏศิลป์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- วีรพล ดิษเกษม. (2546). **คติความเชื่อในพระตำราไหว้ครูโขนละคร ฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม**. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาไทยศึกษา. โครงการบัณฑิตศึกษา. สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- สุชาติ วัฒนชัย. **วารสารการประกันคุณภาพการศึกษา. การบริการวิชาการแก่สังคมกับการประกันคุณภาพ**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2548 หน้า 18-21
- อุไรวรรณ ศิริธรรมพันธ์ และคณะ (2554) **ผลการบูรณาการองค์ความรู้สู่การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาขารัฐศาสตร์ (สาขารัฐชุมชน).** รายงานวิจัย วิทยาลัยการสาขารัฐศาสตร์